

Keskustelua karjalaisuudesta ja Karjalan Sivistysseuran taustoista 8.10.2014

Viisasten kerhot

Osallistujat:

Pentti Keynäs
Ilmari Homanen
Annikki Lipponen
Kalle Paajaste
Paavo Rahikainen
Olli Karinoja

Keskustelua johdatti Olga Karlova

Viisasten kerho

Pentti Keynäs, Ilmari Homanen, Annikki Lipponen, Kalle Paajaste, Paavo Rahikainen, Olli Karinoja

Olga Karlova (FL, Vuokkiniemi/Helsinki) johdattaa keskustelua karjalaisuudesta ja Karjalan Siivistysseuran taustoihin liittyvistä asioista Helsingissä KSS:n toimistolla 8.10.2014

Pentti Keynäs

Keynään isä oli alunperin Kondratjev Wasili Ontreinpoika. Wasili Keynäs oli syntynyt 1884 ja vahvas-
ti Karjalan ”itsenäisyyden taistelija”, Karjalaisen ulkomaisen valtuuskunnan jäsen ja Karjalan Heimion
päätoimittaja monet vuodet.

Äiti oli Repolan Maurasia. Repola kuului Itä-Karjalan alueeseen, josta käytiin laukkukaupalla.
Repolasta matkat suuntautuivat Viipuriin ja Inkerinmaalle, Vuokkiniemestä matkat suuntautuivat
Pohjanmaalle. Laukkukauppiat ryhtyivät kiertämisen sijaan monesti pysyviksi kauppiaksi eri paik-
kakunnille alkuperäisillä kiertoalueillaan.

Sukunimi Keynäs otettiin 1900-luvun alkupuolella Vuokkiniemen Keynäsjärven ja Keynäsosken
mukaan. Wasili Keynäs kävi myös isänsä kanssa Amerikassa leivän perässä ennen Suomeen asettu-
mistaan ja ennen varsinaisia pakolaisaaltoja Itä-Karjalasta.

Äiti tuli pakolaisena Suomeen 1920 tai 1921.

Repolassa Koroppijärven rannalla oli kaksi kylää, Lusma ja Koroppi. Jälkimmäisessä oli kaksi isoa
Maurasten taloa. Sota-aikana toinen niistä toimi navettavana. Normaalisti karjalaisen talon toisessa
päässä asuttiin ja toisessa päässä oli karjaa, kun keskellä niiden välissä oli heinäsaraja.

Karjalan häyräkän ja vapauspyrkimysten vuosien tapahtumat koskettivat myös Repolaa. Vuonna 1918
Venäjä miehitti Koropin.

Maurasten talossa oli siihen aikaan yksi hevonen ja kymmenkunta lehmää. Miehet olivat poissa. Tieto
venäläisten tulosta saatiin naapurista. Lapsia oli viisi. Isoäiti oli yksin laittanut lapsensa kärryihin ja
vetänyt ne itse neljän kilometrin päähän Suomen rajan yli. Hevoset oli viety sotaan. Yksi lapsista, Viki,
oli ollut kelkkamässä, ja jäänyt sinne muiden lähtiessä. Nainen oli kuitenkin palannut vielä hakemaan
Vikin mukanaan Suomen puolelle.

Annikki Lipponen

Isä oli Vuokkiniemen Lipkin. Hän oli ollut muun muassa Muurmannin rataa rakentamassa, mutta
tuli pysyvästi Suomeen 1920. Äidin suvut olivat Vuokkiniemen Rettijev, Denisov ja Kondratjev. Äiti
puolestaan tuli Suomeen vuonna 1922 muun sukunsa kanssa. He menivät asumaan Teuvalle, kun taas
isä-Lipkin oli asettunut Nivalaan, missä piti kauppaa. Annikin isä oli sittemmin ottanut äidin siihen
kauppaliikkeeseen alun perin töihin kauppa-apulaiseksi.

Kalle Paajaste

Vuokkiniemen Livojärveltä Tollonjoelta muutamia kilometrejä etelään päin syntyisin olevan Kallen
äiti oli alkujaan Kostamuksesta ja sen yhdestä suurimmasta suvusta, Anni oli Peksujevejä. Isä Juho eli
karjalaisittain Iivana puolestaan oli syntyjään Vuokkiniemen Peksujev. Isän äiti Nasto eli sota-aikana
Kallen perheen kanssa. Sodan loppuessa isoäiti jäi kuitenkin Vuokkiniemeen kun perhe ja muut lä-
hisukulaiset lähtivät Suomeen.

Talvisodan syttyessä perhe oli evakuoitu ensin Tollonjoelle, Miihkalintermälle. Sieltä kuitenkin matka
jatkui Vuokkiniemeen ja siitä edelleen Vienan Kemiin.

Koko sodan loppuessa 1944 Kalle oli 9-vuotias. Suomeen lähdön hetki oli samalla viimeinen kerta kun hän näki isoäitinsä Naston. Isoisä Ossippa kuoli jo vuonna 1918 Karjalan häyräkän aikoihin, ja oma isä taas menehtyi vuonna 1941 Tollonjoelta Kostamukseen suuntautuneella jauhinhakumatkalla, sillä venäläinen partio oli ampunut kaksi matkalle lähtenytttä miestä.

Kalle kävi 1942-1944 koulua Vuokkiniemessä, minne oli muutettava asumaan sota-aikana.

Sodanjälkeinen Suomen kansalaisuus oli pitkissä kantimissa. Jussi-serkku yhdessä Kallen vanhimman veljen Tepon kanssa oli Varpaisjärveltä Alapitkän leiriltä menneet tapaamaan kunnan nimismiestä: He jättivät nimismiehelle kansalaisuushakemuksen. Ilman mitään vastauksia kului kuitenkin 11 vuotta. Kalle oli itse sen jälkeen mennyt sitten kyselemään nimismieheltä mitä sille asialle oli tapahtunut. Nimismies oli avannut laatikkonsa ja vetänyt papereita esiin, ja sanonut että ”paperit ovat täällä – ettehan te voi kansalaisuutta saada kun ne täällä ovat”.

Kallen työnantaja oli ollut ystävällinen ja avulias. Hän neuvoi Kallea ja he saivat lopulta tehdyksi uuden kansalaisuushakemuksen. Sen kanssa Kalle sitten meni nimismiestä tapaamaan saadakseen hakemukseen tarvitun lausunnon. Nimismies oli lausuntonsa antanut. Hän oli kuitenkin pyytänyt Kallea jättämään hakemuksen sinne jotta nimismies voisi laittaa hakupaperit sitten eteenpäin. Kalle oli todennut niille voivan käydä samoin kuin aiemmille hakupapereille oli käynyt. Nimismies oli myöntänyt, että niin voisi tosiaan käydä...

Muutaman kuukauden päästä paperien lähettämisestä vuonna 1957, oli tullut myönteinen tasavallan presidentti Urho Kekkosen tekemä päätös Suomen kansalaisuudesta.

Ilmari Homanen

Suku on isän puolelta Oulangan Arhipoff. Homasen äidin suku on Vienan Karjalan Pistojärveltä erittäin laaja Potapoffin suku.

Ilmarin isä syntyi 1898, ja oli jo vuonna 1920 Oulangan pitäjän edustajana Karjalan vapauspyrkimyksissä. Hän oli myös Uhtuan 1920 perustetun hallituksen sotaosaston kansliapäällikkönä, joskaan ei osallistunut itse taisteluihin. Myös hän tuli mukana kun tämä ns. Uhtuan hallitus siirtyi Suomeen. Suomessa hän kyllä sitten meni rintamalle Vienan Rykmentin mukana kuulumatta tämän rykmentin varsinaiseen miehistöön.

Uhtuan kevättalven 1920 kansalliskokouksen jälkeen Vuokkiniemessä järjestettiin kesällä samana vuonna toinen kokous. Siellä oli mukana myös Ilmarin äidin isä, Andrei Potapoff. Karjalan häyräkän aikana Pistojäven kylään Oli tullut 300 bolševikin joukko ja paikallisia oli vaivaiset 29 miestä. Syntyi yhteenotto ja kuusi karjalaista kaatui, ja tässä joukossa Ilmarin isoisä ja tämän sisko.

Olli Karinoja

Alun perin nimi oli Teppo Olavi, mutta alusta saakka häntä on ”haukuttu” Olliksi sillä suomalaisessa almanakassa ei ollut vielä Teppoa. Hänen vanhempansa ovat vienankarjalaisia, vaikka äiti syntyi 1889 Tammisaaressa ja siirtyi tuonilmaisiin 1962. Isä puolestaan eli 1884-1977. Äiti oli Kiestingin Vaarakylän tyttöjä kun isä taas oli Kiestingin Kiisjoen kylästä Tuoppajärven rannalta Arhipoffin sukua. Äidin suku oli Jakovleff.

Suomeen he tulivat vuosisadan vaihteessa. Vuonna 1905 he jo matkasivat yhdessä Nummelta Ouluun ja edelleen Kiestingin Vaarakylään. Siellä heidät vihittiin ortodoksisin juhlamenoin. Häiden jälkeen he palasivat takaisin Nummelle. Ollin isän äiti oli perustanut sinne aikoinaan kiinteän kaupan jota he

yhdessä ryhtyivät hoitamaan. 1930-luvulla kauppa meni kuitenkin konkurssiin, sillä isä oli hyväntah-
toisuuttaan lainannut rahaa kylän maanviljelijöille. He eivät kyenneet maksamaan lainojaan takaisin.

Sen jälkeen muutettiin lyhyeksi aikaa Lohjalle, josta lähdettiin 1935 Helsinkiin. Siellä Ollin isä meni
Juho Mattisen palvelukseen raaka-ainevaraston hoitajaksi ja talonmieheksi. Myös Olli oli myöhem-
min Juho Mattisen palveluksessa Helsingin Kutomo ja Kravatti -nimisessä yrityksessä laitosmiehenä
4-5 vuotta. Silloin Olli tuli tuntemaan Juho Mattisen lisäksi Ville ja Pekka Mattisen, joilta oppi tun-
temaan myös Karjalan Sivistysseuraa ja sen toimintaa.

Ollin perheessä oli seitsemän lasta. Liikkeellä oli ns. lentävä keuhkotauti joka pahaksi onneksi tuli vai-
vaamaan myös tätä sukua. Siihen tautiin menehtyi 1935 esimerkiksi Ollin isän sisko, joka oli naimisis-
sa Martti Marttelinin kanssa. Marttelin oli Suomessa 10 vuotta lyömätön juoksija, ja sen lisäksi myös
juoksun maailmanmestari. Juoksija itse kohtasi tiensä pään sankarikuoleman kautta Taipaleenjoella
1940.

Karjaalla oli kolme Arhipoffin veljestä kauppiaina, nimittäin Janne (Juho), Simo ja V.J. joiden jälkeläi-
siä on myöhemmin ollut eri tehtävissä muun muassa Karjalan Sivistysseurassa ja Hufvudstadsbladetin
päätoimittajana.

Mitä kautta keskustelijat ovat tulleet karjalaisuuden liikkeen ja varsinkin Karjalan Sivistysseuran toimintaan mukaan eri tehtäviin?

Pentti Keynään puheenjohtajuus Karjalan Sivistysseurassa kesti kymmenisen vuotta Jorma Puustisen jälkeen. Pentin molemmat vanhemmat olivat olleet aktiivisia seuran toiminnassa. Lisäksi karjalaisuus tuli verenperintönä kun kotona karjalainen vieraanvaraisuus ja karjalan kieli oli koko ajan läsnä. Pentti Keynäs liittyi KSS:n jäseneksi opiskeluaikanaan 1954.

Pentti Keynäs oli puheenjohtajana ollessaan pyytänyt Annikki Lipposta mukaan seuran toimintaan. Annikki ja hänen äitinsä olivat käyneet Ville Lahelman luona kyläilemässä. Lahelma kirjoitti kirjaa karjalaisista liikemiehistä Tannerista ja Mannerista Pohjanmaalla. Annikki oli lupautunut puhtaaksi-kirjoittamaan Lahelman käsikirjoituksen.

Muutamia ihmisiä oli myöhemmin vuonna 1991 kutsuttu käymään Sivistysseurassa. Sillä vierailulla Pentti Keynäs oli kysynyt Annikkia seuran sihteeriksi, kun edellinen sihteeri Timo Mauranen oli tästä tehtävästä eronnut.

Entisen puheenjohtajan mieleen juontui Lipposesta eli Lipkineistä mieleen vielä eräs mielenkiintoinen seikka. Suomen entisen pääministerin Paavo Lipposen veli, Osmo Lipponen oli kertonut että Paavo Lipponenkin on karjalainen! Entinen sihteeri jatkoi tarinankerrontaa sillä, että Osmo Lipponen oli myös vierailut Karjalan Sanomat -lehden toimituksessa Petroskoissa ollessaan Pietarissa konsulina. Siellä Osmon on muisteltu todenneen tahtovan kovasti käydä Vuokkiniemessä koska hänen juurensa ovat siellä. Kirjailija Maija Myllykangas on sittemmin tavannutkin Osmo Lipposen Vuokkiniemessä.

Vaikka Ilmari Homanen itse ei liittynyt Karjalan Sivistysseuraan nuorena, oli hänellä vankat perinteet siihen suuntaan. Isä oli Karjala-henkinen, ja oli aikoinaan ollut Kuusamon Karjala-kerhon ensimmäisenä puheenjohtajanakin. Sen tehtävän hän oli jättänyt koska perhe asui 60 kilometrin päässä Kuusamosta ja matka kirkonkylälle hevosellakin oli kestänyt kaksi päivää.

Helsinkiin opiskelemaan tullessaan Homanen oli anonut Karjalan Sivistysseuran apurahaa opiskeluhinsaa 1950-luvulla - ja saanut sen. Tämän apurahan saatuaan Ilmari oli tehnyt mielessään päätöksen että korvaa saamansa tuen omalla työllään seuran hyväksi.

Muut osallistujat totesivat kuin yhdestä suusta: ”Ja paljon teitkin!”

Ilmari liittyi seuran jäseneksi. Hän tunsikin silloisen seuran voimahahmo Boris Karppelan, ja tämä oli ehdottanut Homaselle myhemmin sopivana ajankohtana käyntiä seuran toimistolla. Karppela oli pyytänyt sitten itse vierailulla Ilmaria mukaan seuran toimintaan, vaikkapa varatilintarkastajaksi. Homanen oli todennut vaatimattomasti voivansa siihen ryhtyäkin. Seuraava vaihe oli hallituksen jäseneksi nimittäminen. Puheenjohtaja Kosti Pamilo oli kysynyt pian Homasta rahastonhoitajaksi. Hän suostui. Ja siinä tehtävässä hän olikin 26 vuotta, hallituksen jäsenenä 28 peräti vuotta.

Kalle Paajaste oli Karjalan Heimo -lehdestä kuullessaan liittynyt seuraan. Varsinkin kyykän pelaaminen Helsingin Seurasaarella ja yleensäkin kyykkä on ollut lähellä Kallen sydäntä. Samoin karjalaiset seuran talkootyöt ovat olleet aktivoivaa toimintaa.

Paavo Rahikainen puolestaan oli aikoinaan Ville Lahelman kanssa samassa työpaikassa Helsingin Kutomo ja Kravatti -yrityksessä. Vuonna 1992 Ville Lahelma oli kutsunut Rahikaisen Helsingissä järjestettyyn juhlaan joka pidettiin Valkoisessa salissa. Näissä juhlissa Pohjois-Viena-seuran Anja Suvanto oli sysäys Rahikaisen liittymiseen seuran jäseneksi. Alusta lähtien heimoveljet ja -sisaret ovat antaneet yhteenkuuluvuuden tunteen.

Miten KSS:n toiminta muuttui rajojen avauduttua ja Neuvostoliiton hajottua?

Muutos ennen ja jälkeen tämän tapahtuman oli dramaattisen suuri! Neuvostoliiton aikana ihmiset olivat olleet suljetun rajan takana. He eivät uskaltaneet puhua mitä halusivat. Suomen puolella karjalaiset olivat toisaalta olleet hissukseen, peläten vaikkapa naapureiden kuulevan asioita ja asioista, joita ei olisi tarvinnut kuulla. Myös Suomessa oli tietynlaista ulkopuolisuutta; kyräilyä ja jopa pelkoa, karjalaisia ja ortodokseja oli pidetty ryssinä... Sodan jälkeen kommunismin aika sulki suita myös Suomessa.

Olli Karinojan isä oli arvalla vetämällä joutunut ensimmäiseen maailmansotaan Venäjän armeijassa. Koulutuskeskuksessa Savelassa lähellä Malmia Helsingissä oli joukko saanut armeijan sotilaallista koulutusta, ja vuonna 1914 porukka oli astunut laivaan seilatakseen Tallinnaan josta matka oli jatkunut Väinäjoelle. Vuonna 1917 palvelus oli päättynyt jo iänkin perusteella. Palatessaan palveluksesta, matkalaiset olivat Pietarissa anoneet junaan litterat. Olivat olleet ovelia litterananoja kun olivat anoneet niitä Kemiin. Niinpä he olivat hypänneet Pietarissa Suomeen ajavaan junaan!

Junan konduktööri oli väittänyt miesten olevan väärässä junassa. Miehet itse kuitenkin olivat kylmän viileästi sanoneet olevansa alusta saakka olleensa matkalla Suomen Kemiin Vienan Kemin sijaan Venäjän puolella.

Tilanne oli jo sen verran kriittinen, että kommunistikapinaliset olivat ampuneet junaa Pietarissa Suomen- asemalla. Miehet pääsivät kuitenkin hengissä Suomeen. Suomi vuonna 1918 ajautui kuitenkin sisällissotaan ja se vaikutti karjalaisiin tavalla jos toisella.

Karinojan vanhemmat olivat kauppiaina Nummen suurimmassa kaupassa. Alueella punaiset olivat saaneet vallan käsiinsä. Myös ikäviä asioita tapahtui tällaisena aikana... Viljaa kaupalla oli, sitä oli tuotu Lohjan asemalta hevoskuormittain. Pusulasta oli tullut kolonna hevosia hakemaan viljaa, mutta Olli Karinojan isä oli punaisten johtajalle sanonut olevansa Venäjän kansalainen joita kyseinen kapina ei koske ollenkaan. Hän oli myös vakuuttanut antavansa viljaa tasaisesti tarvitsijoille, joskin velaksi kun kauppias oli. Punaisten johtaja oli sanonut uskovansa ja luottavansa kauppiaseen, ja sitten poistunut joukkojensa kanssa.

Sittemmin kauppias oli päättänyt liittyä Suojeluskuntaan, sillä nyt kun valkoiset jo olivat saaneet vallan punaisilta, he puolestaan olivat ruvenneet kostamaan punaisten pahoja tekoja. Suojeluskunnan organisaatiossa hän eteni kuitenkin esikuntaan saakka - vaikka oli puoliksi ”ryssä” monenkin mielestä.

Vankeja oli useissa paikoissa säilössä sisällissodan aikaan, muun muassa Lahdessa, Tammisaarella ja Suomenlinnassa. Karinojan isä kirjoitti toimiessaan Suojeluskunnan esikunnassa vangitsemiseen liittyviä asiakirjoja. Sellaisten avulla hän sitten myös saattoi hakea punaisia vankeja pois vankileireiltä. Tämän oikeudenmukaisuuteen tähtäävän periaatteen taustalla hänellä olivat omat sotakokemukset ja se fakta että teloitettaessa vankeja menetettäisiin myös osaavaa työvoimaa. Suojeluskunnassa itse suojeluskunnan aate ei ollut hänelle tärkeä.

Perestroikan myötä suurin muutos tuli siitä että myös suuria joukkoja sai nyt matkustaa Karjalaan entistä vapaammin. Karjalan Sivistysseuralla ei ollut tässä vaiheessa mitään virallista toimintaa Karjalan suuntaan, mutta vapautuneemman kanssakäymisen myötä yhteistoiminta saattoi alkaa virkoamaan.

Suomen karjalaiset ja Karjalan Sivistysseura olivat halukkaita tekemään jotakin konkreettista myös Karjalassa ja karjalaisten hyväksi. Kun se mahdollistui, Karjalan Sivistysseura onnistui akateemikko Pertti Virtarannan myötävaikutuksella solmimaan yhteydet Petroskoihin Karjalan Kulttuuriseuraan (sittemmin Karjalan Rahvahan Liitto). Se nähtiin pian yhteydenpitämisen arvoisena yhteistyöelimenä.

Alkuaikoina rajojen vapauduttua, useat paikalliset Venäjän puolella puhuivat pääsääntöisesti karjalaa Suomesta tulleiden kanssa. Se oli joskus muinoin ollut jopa vähän kuin kielikylypyä, sillä Kalle Paajaste kertoi että oli oppinut karjalan kielen uudestaan kun siellä ensimmäisillä matkoillaan jo Neuvostoliiton aikana oli saanut viettää Vuokkiniemessä kokonaisen viikon ajan.

Ensimmäistä matkaa 1971 serkkunsa kansankirjailija Jaakko Rugojevin kanssa Petroskoista Uhtualle lentokoneessa muistelllessaan Kalle Paajaste kertoi Jaakon hankkineen venekyydin Uhtualta Vuokkiniemeen Kuittijärviä pitkin. Samalla matkalla Kalle oli tavannut myös isänsä veljen, eli Vaseli-setänsä, joka oli saatu toiseksi veneenkuljettajaksi. Vaseli oli sodan lopussa tullut Suomeen muiden pakolaisten mukana perheensä kanssa, mutta hän perheineen palasi takaisin Karjalaan varsin pian. Hän sai siitä kuitenkin Neuvostoliitossa vankeustuomion.

Vuokkiniemestä Vatasen miehiä oli sitten matkan lopussa tullut veneellä Ristiniemen kohdassa vastaan. Vatasen Gennadi ja muut olivat huutaneet Uhtualta matkaaville että tulisivat heidän luokseen. Kalle oli miettinyt siinä että mitähän he nyt laulavat... Heidän karjalankielinen huutonsa tulijoille oli kuulostanut aivan laululta. Se oli Vuokkiniemen karjalaa!

Vuokkiniemessä Kalle ja muut olivat majoittuneet kylässä Anni-äidin siskon Jelena Karhun luo. Täti oli ollut hyvin hermostunut. Seuraavana päivänä autokuskina työskennellyt uhtualainen Iivana Peksujev oli tullut autolla talon pihaan Uhtualta. Iivana oli Kallen Anni-äidin serkku. Täti oli kuitenkin säikähtänyt perin juurin että nyt tuli noutaja, vaikka Kalle oli heti tunnistanut että samoja Peksujeveja sieltä tulee.

Vastaanotto koko tällä matkalla oli hyvä ja uusia tuttavuuksia ja sukulaisia löytyi runsaasti! Vaikeuksien jälkeenkin oli ”Karjalan vastarannan kiisken”, Jaakko Rugojevin avulla päästy monen mutkan kautta käymään veneellä myös vanhassa kotikylässä Tollonjoella.